فصلنامه پژوهش های مدیریت در جهان اسلام
شماره مجوز: ۸۵۴۹۵ شماره استاندارد بین المللی: ۶۰۹۴-۲۶۷۶ شماره بیست و یکم (زمستان ۱۴۰۳)

ابعاد حمایت خانواده و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی (مطالعه‌ای در مقطع متوسطه دوم)

(تاریخ ارسال ۱۴۰۳/۱۱/۱۹ تاریخ پذیرش ۱۴۰۳/۱۲/۲۵)

مقالات پذیرش شده
جلد دوم شماره ۲۱

سارا حدیدی

دبیر آموزش و پرورش،کرمانشاه، ایران

مریم حیدری

دبیر آموزش و پرورش،کرمانشاه، ایران

چکیده

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از شاخص‌های اساسی ارزیابی کارآمدی نظام آموزشی به شمار می‌آید و تحت تأثیر عوامل متعددی در سطوح فردی، مدرسه‌ای و خانوادگی قرار دارد. در این میان، خانواده به‌عنوان نخستین و پایدارترین نهاد اجتماعی، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری نگرش‌ها، انگیزش‌ها و رفتارهای تحصیلی دانش‌آموزان ایفا می‌کند. هدف پژوهش حاضر بررسی ابعاد حمایت خانواده و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم است. پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی–همبستگی بوده و با رویکرد کمی انجام شده است. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم در سال تحصیلی مورد مطالعه بود که از میان آن‌ها نمونه‌ای به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسشنامه حمایت خانواده در سه بعد حمایت عاطفی، آموزشی و رفتاری و شاخص پیشرفت تحصیلی بر اساس معدل درسی دانش‌آموزان بود. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی و از طریق ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که بین حمایت کلی خانواده و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه

مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین هر سه بعد حمایت خانواده با پیشرفت تحصیلی ارتباط معنادار داشتند که در این میان، حمایت آموزشی بیشترین نقش را در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی ایفا کرد. یافته‌ها حاکی از آن است که مشارکت فعال خانواده در فرآیند یادگیری، فراهم‌سازی شرایط آموزشی مناسب و حمایت عاطفی هدفمند می‌تواند زمینه ارتقای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را فراهم سازد. بر اساس نتایج پژوهش، تقویت تعامل خانواده و مدرسه و توانمندسازی والدین در حوزه حمایت تحصیلی می‌تواند به بهبود کیفیت آموزش و افزایش موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان منجر شود.

کلمات کلیدی: حمایت خانواده، پیشرفت تحصیلی، حمایت آموزشی، حمایت عاطفی، مشارکت والدین

مقدمه

خانواده به عنوان اولین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی، نقش اساسی در شکل‌دهی شخصیت، رفتار و عملکرد تحصیلی فرزندان دارد. حمایت خانواده نه تنها شامل تأمین نیازهای مادی دانش‌آموز است، بلکه حمایت عاطفی، رفتاری و روانی نیز تأثیر چشمگیری بر موفقیت تحصیلی و رشد فردی دانش‌آموزان دارد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که دانش‌آموزانی که از حمایت‌های والدین برخوردارند، انگیزه بالاتر، اعتماد به نفس بیشتر و عملکرد تحصیلی بهتری دارند .این حمایت می‌تواند شامل نظارت بر تکالیف، همراهی در فعالیت‌های آموزشی، ایجاد محیط مثبت و ارتباط مؤثر با مدرسه باشد.

با توجه به تغییرات اجتماعی و فرهنگی اخیر، خانواده‌ها با چالش‌های متعددی روبه‌رو هستند که می‌تواند میزان و کیفیت حمایت آن‌ها از فرزندان را تحت تأثیر قرار دهد. فشارهای اقتصادی، کمبود وقت، پیچیدگی‌های روان‌شناختی نوجوانان و تاثیر رسانه‌ها و فضای مجازی، تأثیر خانواده بر پیشرفت تحصیلی را پیچیده‌تر کرده است .این شرایط اهمیت پژوهش در حوزه رابطه حمایت خانواده و پیشرفت تحصیلی را دوچندان می‌کند،

زیرا شناخت دقیق این رابطه می‌تواند به بهبود عملکرد تحصیلی و افزایش مشارکت خانواده‌ها در آموزش فرزندان کمک کند.

با وجود اهمیت موضوع، بررسی‌های موجود نشان می‌دهد که پژوهش‌های کمی درباره ابعاد مختلف حمایت خانواده (عاطفی، آموزشی، رفتاری) و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم در ایران انجام شده است. بسیاری از پژوهش‌ها بیشتر به صورت کلی به نقش خانواده پرداخته‌اند و کمتر به شناسایی ابعاد دقیق حمایت و میزان تأثیر هر بعد بر پیشرفت تحصیلی توجه کرده‌اند. همچنین، تفاوت‌های جنسیتی، تحصیلی و فرهنگی دانش‌آموزان در میزان دریافت حمایت از خانواده، هنوز به‌طور کامل مورد بررسی قرار نگرفته است. با توجه به این خلأ پژوهشی، هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی و تحلیل ابعاد حمایت خانواده و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم است. پاسخ به این سؤال می‌تواند معلمان، مدیران و والدین را در جهت طراحی راهکارهای عملی و ارتقای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان یاری دهد و همچنین به بهبود تعامل بین مدرسه و خانواده کمک کند. در مجموع، این پژوهش تلاش می‌کند تا با بررسی دقیق ابعاد مختلف حمایت خانواده و تاثیر آن بر پیشرفت تحصیلی، یک چارچوب علمی و کاربردی برای بهبود عملکرد آموزشی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم ارائه دهد و خلأ موجود در مطالعات داخلی را پر نماید.

بیان مسئله

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، یکی از شاخص‌های کلیدی کیفیت آموزش و پرورش و موفقیت نظام آموزشی است. عوامل متعددی می‌توانند بر این پیشرفت اثرگذار باشند که حمایت خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل زمینه‌ای، نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد انگیزه، افزایش اعتماد به نفس و ارتقای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارد. حمایت خانواده شامل ابعاد مختلفی مانند حمایت عاطفی، آموزشی و رفتاری است که هر یک می‌تواند به شیوه‌ای متفاوت بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموز تأثیر بگذارد. با وجود اهمیت این موضوع،

پژوهش‌های موجود نشان می‌دهد که بسیاری از خانواده‌ها به دلیل فشارهای اقتصادی، شاغل بودن والدین، پیچیدگی‌های رفتاری نوجوانان و استفاده گسترده از فضای مجازی قادر به ارائه حمایت کامل و مؤثر به فرزندان خود نیستند. این وضعیت می‌تواند باعث کاهش انگیزه، افت عملکرد تحصیلی و ایجاد شکاف آموزشی شود. علاوه بر این، نادیده گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، تفاوت‌های جنسیتی و نوع مدرسه در دریافت حمایت، منجر به عدم درک کامل رابطه میان حمایت خانواده و پیشرفت تحصیلی شده است.

به طور کلی، مسئله اصلی پژوهش این است که:

- کدام ابعاد حمایت خانواده (عاطفی، آموزشی، رفتاری) بیشترین تأثیر را بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم دارند؟
- چه میزان و چه نوع حمایت خانواده می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای عملکرد تحصیلی و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان باشد؟
- چالش‌ها و محدودیت‌های موجود در ارائه حمایت خانواده چگونه بر رابطه حمایت و پیشرفت تحصیلی اثر می‌گذارد؟

پاسخ به این سؤالات به شناخت دقیق‌تر نقش خانواده در فرآیند یاددهی–یادگیری، ارائه راهکارهای عملی برای معلمان و مدیران و ارتقای تعامل بین مدرسه و والدین کمک خواهد کرد و می‌تواند به ایجاد یک محیط آموزشی حمایتگر و مؤثر برای دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم منجر شود.

اهمیت و ضرورت پژوهش

حمایت خانواده یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی و رشد روان‌شناختی دانش‌آموزان است. دانش‌آموزانی که از حمایت‌های عاطفی، آموزشی و رفتاری خانواده بهره‌مند می‌شوند، اعتماد به نفس بالاتر، انگیزه تحصیلی قوی‌تر و توانایی مقابله با

چالش‌های تحصیلی بیشتری دارند. بنابراین، شناسایی دقیق ابعاد حمایت خانواده و اثرات آن بر عملکرد تحصیلی اهمیت تربیتی و آموزشی بالایی دارد.

از نظر اهمیت تربیتی و آموزشی، پژوهش حاضر می‌تواند:

- معلمان و مدیران مدارس را در شناسایی نیازهای حمایتی دانش‌آموزان و طراحی راهکارهای آموزشی مؤثر یاری دهد.
- به والدین کمک کند تا با توسعه مهارت‌های حمایت عاطفی و آموزشی، نقش خود را در پیشرفت تحصیلی فرزندان بهبود دهند.
- زمینه ایجاد ارتباط سازنده و مستمر بین مدرسه و خانواده را فراهم آورد و به ارتقای کیفیت یادگیری دانش‌آموزان کمک کند.

از نظر اهمیت علمی و پژوهشی، این مطالعه می‌تواند:

- خلأ پژوهشی موجود در حوزه رابطه ابعاد مختلف حمایت خانواده با پیشرفت تحصیلی در مدارس ایران، به ویژه مقطع متوسطه دوم، را پر کند.
- ابعاد مختلف حمایت خانواده را به صورت تحلیلی و آماری بررسی کند و رویکرد علمی و نظام‌مند برای پژوهش‌های بعدی فراهم آورد.
- به توسعه نظریه‌ها و مدل‌های آموزشی مرتبط با خانواده و پیشرفت تحصیلی کمک نماید.

از نظر اهمیت کاربردی برای معلمان و سیاست‌گذاران آموزشی، پژوهش حاضر:

- راهکارهای عملی برای تقویت همکاری خانواده و مدرسه ارائه می‌دهد.
- می‌تواند مبنایی برای برنامه‌ریزی آموزشی و تربیتی هدفمند در مدارس متوسطه دوم باشد.

- به مدیران آموزشی و مربیان کمک می‌کند تا مداخلات مؤثر برای حمایت از دانش‌آموزان و افزایش پیشرفت تحصیلی را طراحی و اجرا کنند.

به طور کلی، این پژوهش با بررسی ابعاد حمایت خانواده و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، نه تنها به ارتقای سطح علمی و عملی آموزش و پرورش کمک می‌کند، بلکه بهبود تعامل مدرسه و خانواده و ارتقای کیفیت یادگیری و رشد روانی-اجتماعی دانش‌آموزان را نیز تسهیل می‌سازد.

اهداف پژوهش

۱ .هدف کلی

هدف کلی پژوهش حاضر، شناسایی ابعاد حمایت خانواده و بررسی رابطه آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم است. این هدف شامل تحلیل دقیق حمایت‌های عاطفی، آموزشی و رفتاری خانواده و تأثیر آن‌ها بر عملکرد تحصیلی و انگیزه یادگیری دانش‌آموزان می‌باشد.

۲ .اهداف جزئی

۱. بررسی تأثیر حمایت عاطفی خانواده بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان.

۲. تعیین نقش حمایت آموزشی و راهنمایی والدین در ارتقای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان.

۳. تحلیل اثر حمایت رفتاری و نظارت والدین بر میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان.

۴. شناسایی تفاوت‌های جنسیتی، تحصیلی یا فرهنگی دانش‌آموزان در دریافت حمایت خانواده و تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی.

۵. ارائه چارچوب تحلیلی برای ارتباط بین ابعاد مختلف حمایت خانواده و پیشرفت تحصیلی جهت کاربرد عملی در مدارس

چارچوب نظری پژوهش

چارچوب نظری پژوهش حاضر بر این پیش‌فرض استوار است که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پدیده‌ای چندبعدی است که علاوه بر عوامل فردی و مدرسه‌ای، به‌طور جدی تحت تأثیر خانواده و میزان حمایت والدین قرار دارد. خانواده به‌عنوان نخستین نهاد اجتماعی، زمینه‌ساز رشد شناختی، عاطفی و رفتاری فرزندان است و نقش آن در دوره نوجوانی، به‌ویژه در مقطع متوسطه دوم، اهمیت دوچندان می‌یابد.

حمایت خانواده

حمایت خانواده مفهومی چندبعدی است که در پژوهش حاضر در قالب سه بعد اصلی حمایت عاطفی، حمایت آموزشی و حمایت رفتاری مورد توجه قرار می‌گیرد.

- حمایت عاطفی شامل محبت، پذیرش، همدلی، تشویق و ایجاد احساس امنیت روانی برای دانش‌آموز است. این نوع حمایت موجب افزایش عزت‌نفس، انگیزش درونی و کاهش اضطراب تحصیلی می‌شود.
- حمایت آموزشی به مشارکت والدین در فرآیند یادگیری اشاره دارد؛ از جمله پیگیری وضعیت تحصیلی، کمک در انجام تکالیف، فراهم کردن امکانات آموزشی و تعامل با مدرسه.
- حمایت رفتاری و نظارتی شامل نظارت منطقی والدین بر رفتارها، مدیریت زمان مطالعه، کنترل استفاده از فضای مجازی و هدایت رفتارهای تحصیلی دانش‌آموز است.

پیشرفت تحصیلی

پیشرفت تحصیلی به‌عنوان متغیر وابسته پژوهش، بیانگر میزان موفقیت دانش‌آموز در دستیابی به اهداف آموزشی است و معمولاً از طریق شاخص‌هایی مانند نمرات درسی، عملکرد تحصیلی، استمرار در یادگیری و انگیزه تحصیلی سنجیده می‌شود. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که پیشرفت تحصیلی تنها حاصل توانایی‌های شناختی نیست، بلکه تحت تأثیر عوامل محیطی و حمایتی، به‌ویژه خانواده، شکل می‌گیرد.

نظریه‌ها و دیدگاه‌های مرتبط

چارچوب نظری این پژوهش از چند نظریه مهم پشتیبانی می‌کند:

۱. نظریه یادگیری اجتماعی بندورا

این نظریه تأکید دارد که یادگیری از طریق مشاهده، الگوگیری و تعامل اجتماعی رخ می‌دهد. والدین به‌عنوان الگوهای رفتاری، نقش مهمی در شکل‌دهی نگرش‌ها، انگیزش و رفتارهای تحصیلی دانش‌آموزان دارند.

۲. نظریه سیستم‌های بوم‌شناختی برونفن‌برنر

بر اساس این نظریه، خانواده به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نظام‌های محیطی (میکروسیستم)، تأثیر مستقیمی بر رشد تحصیلی و روانی دانش‌آموز دارد و تعامل خانواده با مدرسه می‌تواند پیشرفت تحصیلی را تقویت یا تضعیف کند.

۳. نظریه انگیزش تحصیلی

مطابق این دیدگاه، حمایت عاطفی و آموزشی خانواده باعث تقویت انگیزش درونی، احساس شایستگی و خودکارآمدی دانش‌آموزان می‌شود که این عوامل، نقش کلیدی در موفقیت تحصیلی دارند.

پیوند منطقی متغیرها

بر اساس مبانی نظری، ابعاد حمایت خانواده (عاطفی، آموزشی و رفتاری) به‌عنوان متغیر مستقل، از طریق افزایش انگیزش، خودتنظیمی، اعتمادبه‌نفس و کاهش مشکلات تحصیلی، بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم اثرگذار هستند. در این چارچوب، پیشرفت تحصیلی نتیجه تعامل پویا میان حمایت‌های خانوادگی و ویژگی‌های فردی دانش‌آموز تلقی می‌شود. در مجموع، چارچوب نظری پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تقویت حمایت همه‌جانبه خانواده می‌تواند نقش مؤثری در بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ایفا کند و مبنای مناسبی برای تحلیل تجربی رابطه بین متغیرهای پژوهش فراهم می‌آورد.

مرور پژوهش‌های پیشین

۱.پژوهش‌های داخلی

۱. کاظمی و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای با عنوان »رابطه حمایت والدین و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه «گزارش کردند که حمایت عاطفی و آموزشی خانواده با انگیزه تحصیلی و عملکرد درسی دانش‌آموزان همبستگی مثبت و معناداری دارد .این پژوهش نشان داد که حضور فعال والدین در امور تحصیلی فرزند می‌تواند باعث افزایش تعهد به تکالیف مدرسه، تعهد در کلاس و بهبود نمرات شود .یافته‌های این تحقیق با نتایج پژوهش حاضر همسو است و بر اهمیت حمایت خانوادگی در موفقیت تحصیلی تأکید می‌کند، اما به ابعاد رفتاری حمایت خانواده به اندازه کافی نپرداخته است.

۲. رضایی (۱۳۹۹) در پژوهش »تأثیر سبک فرزندپروری بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوم «به این نتیجه رسید که سبک‌های فرزندپروری حمایتی و گرم با پیشرفت تحصیلی بهتر ارتباط دارد .این مطالعه بر نقش

راهنمایی، نظارت و پشتیبانی والدین از روند یادگیری تأکید دارد و نشان داد که دانش‌آموزانی که از حمایت روانی و عملی والدین برخوردار هستند، عملکرد تحصیلی قوی‌تری دارند .مقایسه با پژوهش حاضر نشان می‌دهد که یافته‌های رضاعی بر بعد حمایت عاطفی و آموزشی خانواده تأکید دارد اما کمتر به ابعاد گسترده رفتارهای خانوادگی در محیط تحصیلی توجه کرده است.

۳. حسینی و احمدی (۱۴۰۰) در تحقیق تحت عنوان »نقش حمایت خانواده در خودتنظیمی یادگیری و پیشرفت تحصیلی «نتیجه گرفتند که حمایت خانواده باعث افزایش خودتنظیمی یادگیری دانش‌آموزان می‌شود و این خودتنظیمی ارتباط مستقیم با بهبود نمرات دارد .این یافته نشان می‌دهد که حمایت رفتاری و نظارتی خانواده می‌تواند نقش میانجی میان مهارت‌های درسی و پیشرفت تحصیلی باشد، امری که پژوهش حاضر نیز بر آن تأکید خواهد داشت.

۴. نوروزی (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای با موضوع »تحلیل رابطه بین مشارکت والدین در فعالیت‌های مدرسه و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان «گزارش داد که مشارکت فعال والدین در جلسات مدرسه، پیگیری وضعیت تحصیلی و تعامل مستمر با معلمان موجب بهبود عملکرد درسی می‌شود. این مطالعه نیز تأیید می‌کند که ابعاد حمایتی خانواده فقط در خانه نیست، بلکه تعامل مدرسه–خانواده نیز مؤثر است.

۵. جعفری (۱۴۰۲) در پژوهش »بررسی تأثیر حمایت‌های اجتماعی خارج از مدرسه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه «نشان داد که عوامل حمایتی اجتماعی (اعم از خانواده، دوستان و گروه‌های اجتماعی) در مجموع تأثیرگذار هستند اما در میان آن‌ها حمایت خانواده بیشترین رابطه مثبت را با پیشرفت تحصیلی دارد.

۲.تحلیل مقایسه‌ای داخلی

تمامی پژوهش‌های داخلی بر ارتباط مثبت حمایت خانواده و پیشرفت تحصیلی تأکید دارند، ولی تفاوت‌هایی نیز قابل مشاهده است:

- برخی مطالعات بیشتر بر حمایت عاطفی و آموزشی تمرکز داشته‌اند.
- برخی، حمایت رفتاری و نظارتی را عامل میانجی یادگیری موفق معرفی کرده‌اند.
- تعداد معدودی به تعامل مدرسه و خانواده پرداخته‌اند.

این تحلیل نشان می‌دهد که پژوهش حاضر باید به‌صورت جامع هر سه بعد حمایت خانواده را بررسی کرده و رابطه آن‌ها را با پیشرفت تحصیلی در یک مدل ترکیبی تحلیل نماید، نه اینکه تنها به یک بعد خاص توجه کند.

روش‌شناسی پژوهش

الف) نوع پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش اجرا، توصیفی–همبستگی است. این پژوهش با رویکرد کمی انجام شده و به بررسی رابطه بین ابعاد حمایت خانواده (عاطفی، آموزشی و رفتاری) و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم می‌پردازد. انتخاب روش همبستگی به این دلیل است که پژوهش قصد دارد میزان و جهت ارتباط بین متغیرها را بدون دست‌کاری آن‌ها تحلیل کند.

ب) جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم (پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم) در سال تحصیلی مورد مطالعه است. این جامعه شامل دانش‌آموزان دختر و پسر در مدارس دولتی و غیردولتی می‌باشد.

ج) نمونه و روش نمونه‌گیری

نمونه پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد؛ به‌گونه‌ای که ابتدا مدارس بر اساس جنسیت و نوع مدرسه (دولتی و غیردولتی) به طبقات مختلف تقسیم شدند و سپس از هر طبقه به صورت تصادفی نمونه انتخاب گردید. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران تعیین شد و تلاش گردید نمونه انتخاب‌شده نماینده واقعی جامعه آماری باشد تا قابلیت تعمیم نتایج افزایش یابد.

د) ابزار گردآوری داده‌ها

برای گردآوری داده‌ها از دو ابزار اصلی استفاده شد:

۱. پرسشنامه حمایت خانواده که ابعاد حمایت عاطفی، آموزشی و رفتاری را می‌سنجد. این پرسشنامه بر اساس مطالعات پیشین طراحی شده و روایی صوری و محتوایی آن توسط متخصصان علوم تربیتی تأیید گردیده است.

۲. شاخص پیشرفت تحصیلی که از طریق معدل درسی دانش‌آموزان در پایان نیم‌سال تحصیلی محاسبه شد.

پایایی پرسشنامه حمایت خانواده با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که مقدار آن در حد قابل قبول به دست آمد و نشان‌دهنده ثبات درونی مناسب ابزار بود.

ه) روش تحلیل داده‌ها

داده‌های جمع‌آوری‌شده پس از کدگذاری، با استفاده از نرم‌افزارهای آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در بخش آمار توصیفی از شاخص‌هایی مانند میانگین، انحراف معیار و فراوانی استفاده شد. در بخش آمار استنباطی، برای بررسی رابطه بین ابعاد حمایت خانواده و پیشرفت تحصیلی، از ضریب همبستگی پیرسون و در صورت لزوم از تحلیل رگرسیون به

منظور پیش‌بینی میـزان تـأثیر هـر یـک از ابعـاد حمایـت خـانواده بـر پیشـرفت تحصـیلی دانش‌آموزان استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

۱-یافته‌های توصیفی

نتایج آمار توصیفی نشان داد که میانگین نمرات مربوط به حمایت خانواده در سطح متوسط رو به بالا قرار دارد. در میان ابعاد حمایت خانواده، حمایت عـاطفی بـالاترین میـانگین را بـه خود اختصاص داد، در حالی که حمایت رفتاری و نظارتی کمترین میانگین را نشان داد. این یافته بیانگر آن است که خانواده‌ها بیش از سایر ابعاد، بر حمایت‌های عاطفی تمرکز دارند.

میانگین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان (بر اساس معـدل درسـی) در سـطح متوسـط قـرار داشت و پراکندگی نمرات نشان‌دهنده تفاوت‌های فردی قابل توجه میان دانش‌آموزان بود.

۲-یافته‌های استنباطی

نتایج تحلیل همبستگی نشـان داد کـه بـین حمایـت کلـی خـانواده و پیشـرفت تحصـیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به این معنا که با افـزایش میـزان حمایـت خانواده، سطح پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نیز افزایش می‌یابد.

همچنین بررسی روابط بین ابعاد حمایت خانواده و پیشرفت تحصیلی نشان داد که:

- **بین** حمایت عاطفی خانواده و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.
- **بین** حمایت آموزشی خانواده و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنـادار مشـاهده شد.
- **بین** حمایت رفتاری و نظارتی خانواده و پیشـرفت تحصـیلی نیـز رابطـه مثبـت و معناداری به دست آمد.

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که ابعاد حمایت خانواده قادر به پیش‌بینی معنادار پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان هستند .در این میان، حمایت آموزشی سهم بیشتری در تبیین واریانس پیشرفت تحصیلی داشت و پس از آن حمایت عاطفی و حمایت رفتاری قرار گرفتند.

بحث و تفسیر یافته‌ها

هدف پژوهش حاضر بررسی ابعاد حمایت خانواده و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که حمایت خانواده به‌طور کلی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری دارد .این نتیجه بیانگر آن است که هرچه خانواده‌ها نقش فعال‌تر و حمایتی‌تری در فرآیند تحصیل فرزندان خود ایفا کنند، عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان نیز بهبود می‌یابد.

تبیین نتایج

رابطه مثبت بین حمایت خانواده و پیشرفت تحصیلی را می‌توان در پرتو نظریه‌های انگیزشی و یادگیری اجتماعی تبیین کرد. حمایت عاطفی خانواده موجب افزایش احساس امنیت روانی، عزت‌نفس و انگیزش درونی دانش‌آموزان می‌شود و این عوامل نقش مهمی در تداوم تلاش تحصیلی و موفقیت در یادگیری دارند. همچنین حمایت آموزشی خانواده با فراهم‌سازی منابع یادگیری، پیگیری وضعیت تحصیلی و ایجاد انتظارات تحصیلی مناسب، زمینه تمرکز بیشتر و بهبود عملکرد درسی را فراهم می‌کند. حمایت رفتاری و نظارتی نیز از طریق هدایت رفتارهای تحصیلی و مدیریت زمان، به افزایش نظم فردی و خودتنظیمی یادگیری کمک می‌نماید.

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که حمایت آموزشی خانواده بیشترین سهم را در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دارد .این یافته نشان می‌دهد که مشارکت مستقیم والدین در فرآیند یادگیری، نقش تعیین‌کننده‌تری نسبت به سایر ابعاد حمایت دارد و می‌تواند اثرات ملموس‌تری بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد.

مقایسه با پژوهش‌های پیشین

یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج بسیاری از پژوهش‌های داخلی و خارجی همسو است. نتایج این مطالعه با یافته‌های پژوهش‌های انجام‌شده توسط کاظمی و همکاران، رضایی و حسینی و احمدی همخوانی دارد که بر وجود رابطه مثبت بین حمایت خانواده و عملکرد تحصیلی تأکید کرده‌اند. همچنین این یافته‌ها با نتایج مطالعات خارجی از جمله پژوهش‌های Hillو Tyson، Jeynesو Fan و Chen هم‌راستا است که نشان داده‌اند مشارکت و حمایت والدین نقش مؤثری در ارتقای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد.

با این حال، تفاوت پژوهش حاضر با برخی مطالعات پیشین در این است که این پژوهش ابعاد مختلف حمایت خانواده را به‌صورت هم‌زمان و در یک چارچوب جامع بررسی کرده است، در حالی که بسیاری از مطالعات پیشین تنها بر یک بعد خاص از حمایت خانواده تمرکز داشته‌اند. این موضوع می‌تواند به ارائه تصویر دقیق‌تری از نقش واقعی خانواده در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کمک کند.

تحلیل تربیتی یافته‌ها

از منظر تربیتی، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که خانواده و مدرسه باید به‌عنوان دو نهاد مکمل در فرآیند تعلیم و تربیت عمل کنند .تقویت ارتباط میان معلمان و والدین، آموزش مهارت‌های فرزندپروری آموزشی و افزایش آگاهی خانواده‌ها نسبت به شیوه‌های مؤثر حمایت تحصیلی، می‌تواند نقش بسزایی در ارتقای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد.

همچنین نتایج پژوهش بر ضرورت توجه به حمایت‌های کیفی و هدفمند خانواده تأکید دارد. حمایت مؤثر تنها به معنای کنترل یا فشار تحصیلی نیست، بلکه شامل تشویق، همدلی، راهنمایی منطقی و مشارکت آگاهانه والدین در فرآیند یادگیری است. این رویکرد می‌تواند به ایجاد محیط یادگیری سالم، انگیزه‌بخش و حمایتگر برای دانش‌آموزان منجر شود و زمینه رشد همه‌جانبه آن‌ها را فراهم آورد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی ابعاد حمایت خانواده و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم انجام شد. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که حمایت خانواده نقش معنادار و تعیین‌کننده‌ای در ارتقای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد .به‌عبارت دیگر، دانش‌آموزانی که از سطح بالاتری از حمایت خانوادگی برخوردارند، عملکرد تحصیلی بهتری را تجربه می‌کنند. بررسی ابعاد مختلف حمایت خانواده نشان داد که حمایت آموزشی خانواده بیشترین تأثیر را بر پیشرفت تحصیلی دارد و پس از آن حمایت عاطفی و حمایت رفتاری قرار می‌گیرند. این یافته بیانگر آن است که مشارکت فعال والدین در امور درسی، پیگیری وضعیت تحصیلی، ایجاد انتظارات آموزشی واقع‌بینانه و فراهم‌سازی شرایط مناسب یادگیری، نقش کلیدی در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان ایفا می‌کند. نتایج این پژوهش همچنین تأیید می‌کند که حمایت خانواده نه‌تنها بر جنبه‌های شناختی یادگیری، بلکه بر ابعاد روان‌شناختی و انگیزشی دانش‌آموزان نیز اثرگذار است. ایجاد احساس امنیت، افزایش خودباوری و تقویت انگیزش تحصیلی از جمله پیامدهای مثبت حمایت خانواده است که در نهایت به بهبود پیشرفت تحصیلی منجر می‌شود. در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تقویت نقش خانواده در فرآیند آموزش رسمی، ضرورتی انکارناپذیر در نظام آموزشی است .توجه به تعامل سازنده میان خانواده و مدرسه، طراحی برنامه‌های آموزشی برای توانمندسازی والدین و تأکید بر حمایت‌های آگاهانه و هدفمند خانواده می‌تواند زمینه ارتقای کیفیت یادگیری و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را فراهم سازد. نتایج این پژوهش می‌تواند به‌عنوان مبنایی علمی برای برنامه‌ریزی‌های آموزشی و تربیتی در سطوح مختلف آموزش‌وپرورش مورد استفاده قرار گیرد.

پیشنهادات

الف) پیشنهادهای کاربردی

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهادهای زیر برای بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از طریق تقویت حمایت خانواده ارائه می‌شود:

۱. آموزش والدین

برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی برای والدین با محوریت شیوه‌های مؤثر حمایت آموزشی، عاطفی و رفتاری از دانش‌آموزان، به‌ویژه در دوره متوسطه دوم.

۲. تقویت تعامل خانواده و مدرسه

ایجاد سازوکارهای منظم ارتباطی میان والدین و معلمان، از جمله جلسات مشاوره تحصیلی، گزارش‌های پیشرفت دوره‌ای و استفاده از سامانه‌های ارتباطی مدرسه‌محور.

۳. تأکید بر حمایت آموزشی هدفمند

تشویق والدین به پیگیری وضعیت تحصیلی فرزندان، فراهم‌سازی فضای مناسب مطالعه در منزل و ایجاد برنامه‌ریزی مشترک آموزشی بدون اعمال فشارهای افراطی.

۴. تقویت حمایت عاطفی خانواده

آگاه‌سازی والدین نسبت به اهمیت حمایت عاطفی، کاهش تنش‌های خانوادگی و ایجاد محیطی امن و آرام برای رشد تحصیلی و روانی دانش‌آموزان.

۵. نقش مشاوران مدرسه

استفاده هدفمند از ظرفیت مشاوران مدارس برای شناسایی دانش‌آموزان دارای ضعف در حمایت خانوادگی و ارائه راهکارهای مداخله‌ای متناسب.

۶. سیاست‌گذاری آموزشی خانواده‌محور

توجه سیاست‌گذاران آموزشی به نقش خانواده در اسناد تحولی آموزش‌وپرورش و طراحی برنامه‌هایی با رویکرد مشارکت فعال والدین در فرآیند یاددهی–یادگیری.

ب) پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده

با توجه به محدودیت‌ها و یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهادهای زیر برای تحقیقات آینده ارائه می‌شود:

۱. انجام پژوهش‌های مشابه در سایر مقاطع تحصیلی)ابتدایی و متوسطه اول) به‌منظور مقایسه تأثیر حمایت خانواده در دوره‌های مختلف تحصیلی.

۲. بررسی نقش متغیرهای میانجی مانند انگیزش تحصیلی، خودکارآمدی و سلامت روان در رابطه بین حمایت خانواده و پیشرفت تحصیلی.

۳. انجام مطالعات کیفی یا ترکیبی برای شناخت عمیق‌تر تجربیات دانش‌آموزان و والدین درباره شیوه‌های حمایت خانوادگی.

۴. مقایسه میزان و نوع حمایت خانواده در مدارس دولتی و غیردولتی یا مناطق جغرافیایی مختلف.

۵. بررسی تأثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده بر کیفیت حمایت ارائه‌شده و پیامدهای تحصیلی آن.

۶. طراحی و ارزیابی برنامه‌های مداخله‌ای مبتنی بر خانواده و سنجش اثربخشی آن‌ها بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان.

منابع و مآخذ

الف) منابع فارسی

- احمدی، م.، و حسینی، س. (۱۴۰۰). نقش حمایت خانواده در خودتنظیمی یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه .*فصلنامه پژوهش‌های تربیتی*، ۱۶(۳)، ۴۵–۶۴.
- جعفری، ع. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر حمایت‌های اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه .*مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، ۹(۲)، ۸۱–۹۸.
- رضایی، م. (۱۳۹۹). تأثیر سبک‌های فرزندپروری بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم .*فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۵(۱)، ۲۳–۴۲.
- کاظمی، ح.، محمدی، ن.، و کریمی، ف. (۱۳۹۸). رابطه حمایت والدین و انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه .*مجله علوم تربیتی*، ۱۴(۲)، ۶۵–۸۴.
- نوروزی، ز. (۱۴۰۱). مشارکت والدین در فعالیت‌های مدرسه و نقش آن در بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان .*فصلنامه مدیریت آموزشی*، ۱۳(۴)، ۱۰۱–۱۱۸.
- یوسفی، ر.، و طالبی، م. (۱۴۰۰). بررسی عوامل خانوادگی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان .*مجله مطالعات برنامه درسی*، ۸(۱)، ۵۹–۷۸.

ب) منابع خارجی

- *Dearing, E., McCartney, K., & Taylor, B. A. (۲۰۰۶). Within-child associations between family income and externalizing and internalizing problems. Developmental Psychology, ٤٢(٢), ٢٣٧–٢٥٢.*
- *Fan, X., & Chen, M. (۲۰۰۱). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. Educational Psychology Review, ١٣(١), ١–٢٢.*

- *Hill, N. E., & Tyson, D. F. (۲۰۰۹). Parental involvement in middle school: A meta-analytic assessment. Developmental Psychology, ٤٥(۳), ۷٤۰–۷٦۳.*